

**Althusser'in İdeoloji Kavramı Bağlamında
“Operasyon Argo” Filminin Analizi¹****The Analysis of The Film “Argo” In The Context of Althusser Concept
“Ideology”****M. Said Tuęcu²****ÖZ**

Amerika Birleşik Devletleri kendi hegemonyasını ve ideolojisini oluşturmak için ve politik söylemini güçlendirmek için kitle iletişim araçlarını etkili bir biçimde kullanmaktadır. Hollywood sineması bu kitle iletişim araçları içerisinde büyük bir önem arz ederek, politik söylemin, ideolojik ve hegemonik yapının oluşturulmasında etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu incelemede Van Dijk'in ideolojik söylem analiz yöntemi kullanılarak ABD'nin kendi söylemini Hollywood filmleri aracılığıyla nasıl kitlelere iletteği ve de belirli toplum veya toplulukların kendi küresel amaçları bağlamında nasıl hedef gösterdiğine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Hollywood, Terör, İdeoloji, Althusser.

ABSTRACT

USA has effectively used the mass media in order to constitute its own hegemony and ideology and to strenghten its political discourse. Hollywood cinema, which has crucial importance among these media, comes to the forefront as an influential instrument in generating the political discourse and ideological and hegemonic construction. In this paper, by using Van Dijk's political discourse analysis method it is aimed to analyse how Hollywood films manipulate masses through the discourses and how they fictionalise the viewers in the context of their own global targets.

Keywords: Cinema, Hollywood, Terror, Ideology, Althusser.

¹ Bu makale yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

² Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü.

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Amerika Birleşik Devletleri'nin, Hollywood Sineması yoluyla oluşturmaya çalıştığı terörizm algısının Operasyon Argo filmi üzerinden anlatılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle algının temellerini oluşturan ideoloji kavramı ve L. Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları yaklaşımı toplumsal algı çerçevesinde irdelenmiş, sonrasında terör ve terörizm kullandığı araçlar ve terörizmin Hollywood Sinemasında nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Bunların beraberinde Amerika'nın terörizm temasına ilişkin yaklaşımı gözden geçirilmiştir. Burada özellikle 11 Eylül Saldırıları sonrası dönemde terör üzerine savaş adı altında başlatılan politika ve bu politika bağlamında oluşturulmaya çalışılan algı incelenmiştir. Son olarak araştırma bölümünde ise 2012 yılında gösterime giren Operasyon Argo filminde hakim olan terör ve terörizm temaları söylem analizi yöntemiyle ele alınmış, filmde alınan direk alıntılar ve görseller yardımıyla elde edilen bulgular desteklenmiştir. Elde edilen sonuç ABD'nin kendi ideolojik ve politik söylemini Hollywood Filmleri aracılığıyla nasıl kitlelere ilettiği ve de belirli toplum veya toplulukların kendi amaçları çerçevesinde nasıl hedef gösterdiğine ulaşılmıştır.

İDEOLOJİ

İdeoloji; düşünceyi çerçeveleyen, düzenleyen, bilgilendiren, yön veren fikirler ağıdır. Bu anlamıyla kapitalist sistemin, feodalizmin, Hıristiyanlığın ve Müslümanlığın düşünce sistemini ifade eder. Yani, ideoloji, insanın kendine ait ilişkileri ve yaşamı hakkındaki düşüncelerini oluşturan bilme, anlama, duygu ve hissetme yapısıdır (Erdoğan ve Alemdar, 2010, s. 243). Bu yapının iyi bir şekilde incelenmesi toplumsal yaşamın dinamiklerinin daha net bir şekilde anlaşılmasını sağlar.

İdeolojinin meşrulaştırma sürecine dair altı farklı strateji bulunmaktadır. Bunlar; tanınma, doğallaştırma, evrenselleştirme, karalama, dışlama ve çarpıklaştırmadır. Buna göre egemen iktidar kendi görüşünün veya kendine yakın inançların ve değerlerin tanınmasını sağlayarak, bu tür inançları kendisine bizzat bağlı göstermeden görünüş itibarıyla doğallaştırır. Sonrasında bu görüş ve inançları evrenselleştirerek kendisine muhalif olanları önce karalar ve sonrasında dışlama yoluna gider. Son olarak da çarpıklaştırma yoluyla kendi gerçeklerini meşrulaştırır. Buna genel anlamı itibarıyla "mistifikasyon" da denebilir, ideoloji gerçek çelişkilerin içinden hayali bir çözüm olarak doğduğu toplumsal çatışmaların bastırılması veya farklı gösterilmesinin sağlanması için de kullanılır (Eagleton, 2011, s.23). Bu stratejiler bir arada kullanılabileceği gibi belli durumlara yönelik daraltılarak da kullanılabilir.

İdeolojinin pratik anlamda işlendiği temel ortam dil ve bilinçtir. Çünkü anlam dil yoluyla verilir. İlişkilerimize ve yaşamımıza yön veren bu anlamlar yalnızca bireylerin teorik ve ideolojik olarak göstergeleri değildir. Bu şekilde anlam vermek en temelinde kendimizi, tecrübemizi ve içinde bulunduğumuz koşullarımızı, hali hazırda somutlaştırılmış ideolojik söylemlere, ideolojik dilin ürünleri ve önceden oluşturulmuş tecrübelerle yerleştirme şeklidir (Hall, 2005, s.200). Dolayısıyla ideolojinin hakim dili yalnızca bir göstergeler bütünü olarak değil hayatımıza bütünüyle yön veren ve bizi kendi amaçları etrafında yönlendiren bir yola sokmaktadır.

Egemen bir sınıfın ideolojik örgütlenmesi, ideolojik cepheyi muhafaza eden, savunan ve geliştiren maddi örgütlenmenin en belirgin ve en dinamik parçası olan basındır. Her türlü siyasi gazete ve yayınevının beraberinde edebi, dilbilimsel, popüler ve dinsel yayınlar da bu örgütlenmenin içerisinde (Forgacs ve NowelSmith, 2012, s.473). Geniş kitlelere ulaşması yönüyle sinema da egemen sınıfın ideolojik örgütlenmesinin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilebilir. Althusser ideolojiyi insanların zihinlerine hükmeden düşünceler ve temsiller sistemi şeklinde nitelendirir. Bu temsil alanında hem yönetici sınıfın hem de yönetilen sınıfın temsili vardır. Fakat bu temsiller, ideolojinin temsil alanına

heterojen bir görünüm vermek için yapılan göstermelik temsillerdir. Burada yaşananlar çatışmalar ve mücadeleler yanılısamadan ibarettir. Bu yanılısama içerisinde insanlar bu ideolojik temsiller alanında mücadele edebildiklerini sanırlar (Güngör, 2011, s.196). Fakat bu mücadele insanlara göstermelik ve hiç bir sonuca varmayacak bir düşünce ve söylem özgürlüğü sunarak hakim ideolojinin kendisini bu görüşler karşısında güçlendirmesini sağlar.

İdeoloji insanların zihinlerine yönelik bir yapıdır. Bu yapılar esasında gerçek dünyayı temsil etmez, insanların gerçek dünya ile kurdukları varsayımsal ilişkileri ifade ederler. Örneğin, zor koşullar altında çalışan işçilerin grev düzenleyerek başkaldırı gerçekleştirdiklerini sanarak ideolojik alanda kendilerini rahatlatırlar fakat gerçek yaşamlarında her şey yine eskisi gibidir, hatta eskisinden bile daha kötüye gitmektedir (Güngör, 2011, s.196). İdeolojiler insanların kendini önemli hissetmelerini sağlarlar. Herhangi bir ideolojik duruşun ya da fikrin savunucusu olan bir insan, savunduğu ideolojiye karşı bir aidiyet hissetmesinin yanı sıra, onu yaydığı ve savunduğu inancıyla da kendi öneminin etkisinin arttığını düşünür.

Egemen ideolojinin yeniden üretimi işte bu biçimde tasarlanmalıdır. Biçimsel açıdan ele alındığında egemen sınıfın kendi varoluşunun maddi, siyasi ve ideolojik koşullarını yeniden üretmesi gerekir. Fakat egemen ideolojinin yeniden var olması basit bir yeniden üretim değildir. Egemen ideolojinin yeniden üretimi için verilen mücadele tamamlanmamış ve hep sınıf mücadelesi yasasına uygun olarak yeniden başlatılması gereken bir mücadeledir (Althusser, 2008, s.131). Bu yeniden üretim yoluyla hakim ideoloji sürekli kendisini yenileyerek güçlendirir ve toplum üzerindeki baskısını sürdürür. Örneğin; Türkiye’de çok partili yaşama geçiş esnasında muhalefet partisi olan Demokrat Parti’nin seçim kampanyasında “yeter! Söz milletin” sloganını kullanması ile söz gerçekte milletin olmuyordu. Bu slogan seçimde oy kullanacak insanların kendilerini siyasi arenada karar verici gibi hissetmelerini sağlamak için kullanılmıştır. “Halkın sesi, hakkın sesi”, “biz sizinle birlikte yöneteceğiz”, “bu ülke hepimizin”, “kendi partine oy ver” gibi politik sloganlar bireyi özne olarak ideolojik temsil alanına çağırmaya yöneliktir. Böylece bireyler kendilerini bir yere konumlandırarak güçlü olduğunu ve bir özne olduğunu hissetmiştir (Güngör, 2011, s.196-197). Yani ideolojiler insanların kendilerine ait sahte bir temsiliyet alanı oluşturmaya yönlendirerek kendilerini devam ettirirler.

Her sınıf kendini özel bir ideolojide bulur, kendi strateji pratiğine göre, kendi sınıf mücadelesini yönlendirebilecek, sınıfı birleştirebilecek bir ideoloji bulur. Örneğin feodal sınıf, çözümlenmesi gereken nedenlerden dolayı Hıristiyanlığın dinsel ideolojisini benimsemiştir. Aynı şekilde, burjuva sınıfı da, en azından klasik şekli ile olan egemenlik çağında, emperyalizmin yükselen gelişmelerinden önce, hukuki ideolojide kendini bulmuştur. İşçi sınıfı, ahlaki, hukuki ve dinsel ideoloji öğelerine duyarlı olsa bile, her şeyden önce kendilerini siyasi kimliğe sahip bir ideolojide bulurlar. Yani burjuva siyasi ideolojisinde değil, yani her hangi bir sınıfın egemenliğinde değil, proletaryanın siyasi ideolojisinde, bir farklı ifadeyle, sınıfların ortadan kaldırılması ve komünizmin kurulmasına yönelik bir sınıf mücadelesini benimser (Althusser, 2008, s.145). İdeolojinin kendisi ve bundan türeyen ideolojik pratikler çoğunlukla devlet, medya, eğitim ya da kilise gibi muhtelif kurumların yanında aile gibi resmi olmayan kurumların aracılığıyla edinilir. Harekete geçirilip, örgütlenmesi bu aşamada sağlanır (Van Dijk, 2005, s. 323). Dolayısıyla her toplumsal sınıfın kendi çıkarlarına yönelik olarak izlediği bir ideoloji ve bu ideoloji etrafında yapılan bir yaşam alanı bulunmaktadır. Bu yaşam alanı içerisinde ideoloji sürekli bir biçimde çeşitli araçlar yoluyla kendisini güçlendirerek hakimiyetini sürdürür ve sürekli olarak kendisini yeniden üretir.

Raymond Williams ideoloji kavramını üç başlıkta açıklar. “İdeoloji (1) tikel bir sınıf ya da grubun karakteristik inanç sistemidir, (2) gerçek ya da bilimsel bilgiye karşıt olarak yanılısama yaratan inançlar, yanlış düşünceler ya da yanlış bilinçtir, (3) anlamların ve düşüncelerin genel üretim sürecidir” (Williams, 1990, s. 48). Bir başka deyişle ideoloji bir inanç sistemi, yanılısamalar yaratan bir yapı ve de kendi anlamlarını üreten bir süreçtir.

Louis Althusser ve Devletin İdeolojik Aygıtları

Althusser ideolojiyi Devletin İdeolojik Aygıtları adlı kitabında daha çok söylemsel ve dilbilimsel bir yaklaşımla değerlendirmektedir. Devlet her zaman kitle iletişim araçlarını kontrol etmediği halde yayınlarını devletin çıkarlarıyla çelişmeyecek şekilde düzenler. Althusser düşüncelerini ağırlıklı olarak medya merkezli oluşturmuştur. (Güngör, 2011, s.198).

Devletin ideolojik aygıtları, üst-yapıya ait olmaları sebebiyle, devletin baskı aygıtının koruması ve yardımı sayesinde, üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlarlar. Üretim ilişkilerinin yeniden üretimi, öznelere vicdanlarına yönelik sağlanır ve bu aygıtların üretim etmeni olan öznelere üzerinde yarattığı ideolojik etkiler üretim ilişkilerinin kendi işleyişleri içinde düzenlenir (Althusser, 2008, s.117-118). Devletin baskı aygıtları; hükümet, ordu, yönetim, polis, mahkeme ve hapisane gibi kurumlardır. Devletin ideolojik aygıtları ise dini, öğretimsel, hukuki, siyasal, sendikal ve kültürel kurumlardır. Devletin ideolojik aygıtları her ne kadar birbirinden farklı ve dağınık gibi görünseler de egemen ideoloji sayesinde bir yönlü hareket ederler (Güngör, 2001, s. 222). Yönetilenler açısından bakıldığında ise bu kurumlar aralarında herhangi bir ilişki yokmuş gibi görünürler (Güngör, 2011, s.195).

TERÖRİZM KAVRAMI

En genel ifadeyle terör; uzun süreli korku ve dehşet durumu olarak açıklanabilir. Terör ile bağlantılı olan terörizm kavramı ise bu korku ve dehşet durumunun ortaya çıkarılmasını amaçlayan stratejiyi ifade eder. Literatüre genel olarak bakıldığında terörizm, siyasal nitelikli amaçlara ulaşmak için kullanılan ve psikolojik yanı ağır basan bir savaş biçimi, siyasal eylemleri etkilemeye çalışan şiddet eylemleri olarak tanımlanır (Çora, 2000, s.17). Terör eylemlerinin karakteristik yönü, onlara maruz kalan toplumlarda tamamen beklenmedik oluşları ve keyfi görünmeleridir. Bunlar soykırımdan, katliamdan ve politik cinayetlerden, işkenceden dayığa, huzursuz etmeye ve iftira kampanyalarına kadar uzanırlar (Tophoven, 1993, s.10). Türkiye Cumhuriyeti'nde şu anda yürürlükte bulunan 1991 tarihli terörle mücadele yasası terörü şu şekilde tanımlamıştır: “Baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasa’da belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini, siyasal, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya kırmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini kamu düzenini veya genel sağlığını bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından gerçekleştirilecek her türlü eylemler: terör olarak kabul edilir”.

Terör yaslandığı arka plan itibarıyla çok yönlü ve karışık bir yapıya sahiptir. Bu derece yönlülüğü dikkate alındığında, sadece belli olgulara dayandırmak, dinsel inanış veya olgularla alakalı olarak görerek değerlendirmek yanlış olur. Terörün arka planında sapkın dinsel inanış ve motivasyonlar olabileceği gibi psikolojik, politik, ekonomik ve benzeri etkenler de olabilir (Yiğit, 2008, s.24). Terörizmin en derindeki nedenlerden bir tanesi büyük grup kimliği kavramıyla açıklanmaktadır. Bu kavrama göre bireyler çocukluktan ergenlik çağına kadar olan dönemlerinde ebeveynleri ve yaşadıkları toplum tarafından, neye ait olup, neye ait olmadıklarını öğrenirler. Aynı şekilde insanların kim olduğunun sorusunun cevabının çocukluktan itibaren belirlendiği, herkesin özdeşim yaparak bir gruba ait olduğunu ve bu grup kimliğini ergenlikten sonra değiştiremediği söylenebilir. Eğer birey yetiştiği grup içerisinde önyargılar geliştiriyor ve bu önyargılar şiddete dönüşüyorsa orada terörizm başlamaktadır. Burada birey herhangi bir vicdani rahatsızlıkta duymaz (Volkan, 2010, ss.17-24). Doğru müdahalelerle büyük grup içerisinde önyargılarının peşinden gidip terörizme başvurma nedenleri belirlenebilir ve önlemler alınabilir.

Terör, öncelikli olarak korku oluşturmak, rejimi veya iktidarı değiştirmek ya da yıpratmak amacını taşımaktadır. Bunun yanı sıra kargaşa çıkarmak, insanları birbirine düşürmek ve ülkeyi zayıflatmak gibi amaçları da vardır. Terör ülkede politik ve rejim olarak zayıflamanın yanı sıra ekonomik ve sosyal anlamda bir zayıflamaya da sebep olur. Bunların dışında terörün dış müdahalelere fırsat oluşturmak gibi bir amacı da vardır. Bazı ülkelerde muhalefet bile bunu yapabilmektedir. Dışarıdan kaynaklı bir terörde, bir ülkeyi belli politikalara razı etmek gibi amaçlar vardır (Göksu ve Bilgiç, 2010, s.186). Bu amaçları yerine getirmek için terör kitle imha silahlarını veya siber ağları kullanabileceği gibi dolaylı yollardan medyayı da kullanabilir.

Terör, en az maliyetle, en az insan kaynağı ile ani vuruş yapabilme özelliğiyle, maksimum düzeyde etkili, aynı anda birden fazla hedefe uygulanabilmesi ile birden fazla odağı etkileme gücüne sahip, konumunun sabit olmaması nedeniyle kaynağından temizlenme imkanı olmayan, büyük bir organizasyona dönüşmesi gerekmeyen, şeffaf bir yapısının olmaması sebebiyle devletler ve kurumlar düzeyinde muhatap edilmesi anlamında hukuksal boşlukları bulunan ve benzer örnekleriyle bugünün ve yarının yeni savaş yöntemi olarak nitelendirilebilmektedir (Çitlioğlu, 2005, s.14,15). Teröristlerin asıl hedefi örgütlerinin siyasal görüşlerini kabul ettirmek, istedikleri hususlarda baskı kurabilmektir. Bu sebeplerle terör örgütünün her eylemi propaganda niteliğini taşımaktadır (Akman, 2009, s.5,6). Bu bağlamda düşünüldüğünde sinema, internet ve basılı yayın gibi medya organları kitlelere ulaşabilme ve de etki oluşturabilme yönü ile terörizm için işlevsel unsurlardır. Bu unsurlar terör örgütlerinin propaganda yapmalarına doğrudan veya dolaylı yoldan katkı sağlarlar.

HOLLYWOOD SİNEMASINDA TERÖRİZM

Amerika Birleşik Devletleri, birlik ve beraberlik konusunda zorluk çeken bir topluma sahiptir. Yıkıcılık kapasitesi sebebiyle terörizmin Amerikan kurumlarını yıkmasından korkulur. Binlerce yıllık bir tarihle özdeşleşmemiş olması sebebiyle Amerikan toplumu içinde hâkim olan yıkılma ve bölünme korkusu ve korkuyla bütünleşen bir tehdit içeren yaşam tarzı toplumda hakimdir. Bunun bir göstergesi olan terörizm teması özellikle 1990'lı yılların ortalarından itibaren yoğun bir şekilde Hollywood Sinemasında işlenmeye başlamıştır (Valantin, 2006, s.89). Amerikan filmlerinde, ulusal özgüven duygusu, militer kahramanlığa ilişkin sinemasal temsillerle sunulur. Bu muhafazakâr bakış açısında daha ağır basmaktadır, ulusun yükselişi askerin gücünden geçmektedir. Asker ulusal eril itibarı temsil etmektedir. Bu temsil askerin dayanaklılığını ve cesaretini kanıtlayarak gerçekleştirilir (Ryan & Kellner, 2010, s.302). Temsiller iktidarın birer parçasıdır. İster birey olsun, ister ulus olsun, özneyi idealize eden temsiller toplumu bütünleştirir ve düşüncelerini yönlendirir. İzleme eylemi ise idrak oluşturur, toplumun temellendirici figürleri, özgül, biçimsel, sinemasal anlatılara dönüşür. Bu genel bir retoriksel çoğaltım sürecidir ve ideolojinin bu şekilde kavramsallaştırılması, biçim sorununu önemsizleştirmediği gibi bir politikanın esas önem teşkil eden odak noktası olarak, biçimin taşıdığı önemi fazlaca belirginleştirir. Toplumun ve dünyanın temsil edilişi ise politiktir. Seçilen temsillerin her biri dünyaya karşı farklı politik duruş şekilleridir. Kameranın konumu, görüntülerin montajı, ışığın kullanımı ve anlatının nasıl olacağına dair her türlü karar, çıkarları ve arzuları içeriğinde barındıran temsil stratejileriyle alakalıdır. Bu açıdan kamera, gözden farklı olarak yalnızca izlemek; aynı zamanda yapılanıdır da (Demir, 2014, s. 26). Sinema yalnızca gerçekliği ortaya koymaz ya da gerçekliği betimlemez. Filmler farklı bir dünya inşa ederler, izleyiciyi dünyayı farklı biçimlerde deneyimleyecek şekilde konumlandırır (Ryan & Kellner, 2010). Buradan hareketle bir sinema filminin gerek içerdiği mesajlar gerekse de teknik özellikleri izleyicinin inanç ve düşüncelerinin ne yönde şekilleneceğinin belirlenmesinde ne derece önemli olduğu görülmektedir.

Hollywood, yirminci yüzyılda Amerikalılar için, ülkenin düşmanlarından daha çok siyasal terörizmin canlı örneklerini gösterdi. 2001’de ki El Kaide’nin saldırısına kadar siyasal terörizmin üzerine sürekli bir odaklanma gerçekleştirilmemiştir. Fakat bu tarihten sonra yalnızca 11 Eylül değil daha önceki tüm terörist saldırıları da daha yaratıcı ve görsel açıdan başarılı birer malzeme haline gelmiş ve birçok film yapılmıştır. (Nelson, 2003, s.3). Bu filmlerde sunulan terörizm; uluslararası entrikalarıyla, egzotik kurgusuyla, görsel aksiyonuyla ve iyi ile kötü arasındaki doğal olan çatışmasıyla, sinemaya çok fazla katkı sağlayan önemli bir kaynaktır. Teröristlerin ve terörle mücadelenin gösterildiği sahnelerin özellikle silah kültürünün, sivil şiddetin, suç çılgınlığının ve büyümüş savaş ekonomisinin yayıldığı Birleşik Devletler’de sinematografik olarak doğal çekici bir gücü vardır.

El Kaide’nin Dünya Ticaret Merkezi’ne saldırdığı iddia edildiğinde, Pentagon toplumun terörizme olan merakını arttırdı, ve bu durum toplumda korkunun artmasına neden oldu. Sonuç olarak kitle imha ve silah tehdidini akla getiren gerçek hayat ile terörizminin elementlerini birleştiren, terörizmin imgelerini taşıyan güçlü sahnelerin olduğu yeni filmler çekildi (Boggs ve Pollard, 2006, s.1). Popüler sinemada ortaya çıkarılan korku durumundan; hayatta kalmanın garanti altına alındığı güvenli bir toplumsal sistemle kurtulunur. Popüler sinemada endişeleri dindirecek, güven verici bir toplumsal yapıya yönelik gereksinim oluşturulur. Bu güven verici toplumsal yapı çökertilirse ya da zayıflatılırsa insanlar kargaşaya bürünür. Bu yüzden burada toplumsal güvenli yapının gereksiniminin oluşturulması önemlidir, bu güven psikolojik gereksinimlerin kültürel temsiller aracılığıyla karşılanması yoluyla sağlanmaktadır (Ryan & Kellner, 2010, s.447). 11 Eylül Saldırılarından sonra Hollywood film endüstrisi, büyük bütçeli felaket filmlerini ertelemiştir, Örümcek Adam ve Zaman Tüneli gibi (Simon Wells yönetmen, 2002 yılı) filmlerdeki bazı sahneleri yeniden kurgulayarak, şehirde yaşanan afet sahneleri yeniden düzenlenmiş ve Hollywood savaşa girmiştir. İlerleyen yıllar, Saddam ve El Kaide arasında kurulan bağlantı gibi, Hollywood’un 21. yy haçlı seferleri gibidir. Kavgacı bir laf oyununa, bir el çabukluğuna, kutsal ve taviz vermeyen militarizmin üstüne gideceği yeni hedefler bulma çabasına dayanan bir mücadeledir (Miller & Govil & McMurria & Maxwell & Wang, 2012, s. 392). Hollywood’un kurmuş olduğu bir sistem vardır. Bu sistemin içinde olanlar bir noktadan sonra mutlaka uzlaşmaya yönelmektedir. Sistemin dışından gelenler ise uyum sağlamazlarsa sistemin dışına atılırlar, buna örnek olarak belgesel yönetmeni Robert Flaherty’i gösterebiliriz. Robert Flaherty çalışmalarını Amerikan Sinemasının dışında gerçekleştirmektedir, bilinmeyen bir ABD’yi anlattığı Toprak (The Land, 1939-1942) ve Louisiana Öyküsü (Louisiana Story, 1940) filmleri vardır (Scognamillo, 1994, s.50).

ANALİZ VE METOD

Araştırmanın amacı, Hollywood Sineması’nın, ürettiği filmler yoluyla devletin ideolojik aygıtı gibi işlediğini, devletin hegemonyasını oluşturmaya çalıştığını göstermektir. Terörizmin nasıl ve kime nitelendirildiği, terörizm konusunda nasıl bir algı oluşturulmaya çalışıldığı sorularına cevap aranacaktır. Terörizm konusunda gerek hükümet politikaları ile gerek medya söylemleri ile öncelikli olarak ön plana çıkan ülke ABD’dir. Sinema endüstrisi bağlamında da dünyada en büyük pazar payına ve söylem gücüne sahip sinema; Hollywood sinemasıdır. Bu sebeple ABD sinemasının, terörizme yönelik filmlerinden, konuya uygunluğu itibarıyla ve gerek aldığı ödüllerle, gerekse izlenme oranlarıyla ses getiren bilinirliği yüksek bir film olarak Operasyon Argo ele alınmıştır. Ele alınan film incelenirken eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılacaktır.

Operasyon Argo

Gerçek olaylara dayanan bu hikayede Kaçırılma operasyonunun adı *Canadian Caper* olarak adlandırılmıştır. Hikâye 2007 yılında CIA operasyon sorumlusu olan Tony Mendez’in yazdığı *"The Master of Disguise"* isimli kitap ve Joshuah

Berman'ın konu hakkında *Wired* isimli dergide yazdığı "*The Great Escape*" isimli makale ile açığa çıkmıştır. Argo, 85. Akademi Ödülleri'nde (Oscar ödülleri) En İyi Kurgu, En İyi Uyarlama Senaryo ve En İyi Film ödüllerini kazanmıştır.

Operasyon Argo filminin yapım yılı 2012, süresi 120 dakika, orjinal adı Argo'dur. Başrolde Ben Affleck oynamaktadır. Filmin konusu; 1979 yılında 4 Kasım tarihinde Şah'ın devrildiği İran devriminin en yoğun günlerinde, militanlar başkent Tahran'daki Amerikan Büyük Elçilik binasına girip 52 Amerikalıyı rehin alırlar. O hengâmede kaçmayı başaran 6 Amerikan vatandaşı Kanada Elçiliği'ne sığınır ve hayatları halen tehlikededir. Her an yakalanma ve öldürülme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. CIA uzmanı Tony Mendez bu Amerikan vatandaşlarını kurtarmak amacıyla bir film senaryosuna yakışır oldukça riskli bir plan hazırlar.

Filmin Çözümlemesi

Bu filmde 1979 yılında İran İslam devrimi sırasında Tahran'da yaşanan rehine krizi olayında ABD büyükelçiliğinden Kanada büyükelçiliğine kaçan 6 ABD'li diplomatın İran'dan kaçırılması olayı işlenmektedir. Film gösterime girdikten sonra İran tarafından büyük tepki almıştır. İranlılar bu filmde Amerikan milliyetçiliğinin baskın olduğunu, İran halkının çağ dışı gösterildiğini, filmin konusunun İran'da geçmesine rağmen İranlıların gözünden olaya dair bir bakışın sunulmadığını eleştirerek dile getirmişlerdir. Argo'nun Oscar ödülleri de en iyi film ödülünü alması İranlıların tepkisini artırmıştır (Demir ve Aşan, 2014, s.6).

Oscar'da büyük ödülün Argo'ya verilmesi ve bu ödül verilirken Beyaz Saray'la canlı bağlantı kurularak ödül haberinin First Lady Michelle Obama tarafından duyurulması İranlıları daha da kızdıran bir durum olmuştur. İran haber ajansları Mehr ve Fars'ın yanı sıra İran devlet televizyonu yaptığı açıklamalarda Oscar ödüllerinin siyasi boyutunun olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır, bu sıra dışı bağlantının neden özellikle İran karşıtı bir filmde yapıldığı dikkat çekicidir diyerek tepkilerini göstermişlerdir.

Argo filmi İranlılara ve 21. yüzyılın Doğu algısına yönelik yeni oryantalist bakış açısına önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu bakış açısı incelikli hazırlanmış yeni bir tasarım içerisinde sunulan bir oryantalizmdir. Argo filminde vurguyu arttırmak için İranlıların sunumunda beyaz tenli insan kullanımından kaçınılmaktadır. Sömürgeci ve ırkçı etiketler kullanılmazken açık bir şekilde Batı kültürünün üstünlüğü gösterilmektedir. Filmin ve propagandasının gücü o kadar büyük ki filmde ortaya konan yeni kültür kavramı Amerikalılara dönük, İranlılarla olan kültürel farklılık algısı veren bir sunumdur. Filmde modern, medeni Batı ve geleneksel geri kalmış Doğu, iyi ve kötü öğeleriyle açık bir şekilde ayrıştırılmaktadır (Mousavi, 2013, s.100,101).

Film başlarken, görsel anlatımla desteklenerek şu seslendirme yapılır; "Burası günümüzde İran olarak bilinen Pers İmparatorluğu. Bu topraklar, 2500 yıl boyunca "Şah" adı verilen krallar tarafından yönetildi. Laik demokrat Mohammed Mosaddegh 1950 yılında halk tarafından hükümet başkanı olarak seçildi. Yeni hükümet, İngiliz ve Amerikan petrol şirketlerini yerelleştirdi böylece İran'a ait petrolün İran halkına verilmesi sağlandı. Ancak 1953 yılında, Amerikan ve İngiliz şirketlerinin desteklediği darbeye Mosaddegh görevden alınarak yerine Şah Rıza Pehlevi getirildi. Bu genç adam rahata düşkünlüğü ve aşırıya kaçmasıyla tanınıyordu. Eşinin süt banyosunda yıkandığı kendisinin de yemeklerini Paris'ten uçakla getirttiği söylenirdi. İnsanlar açlık çekiyordu. Şah, "Savak" adı verilen acımasız polis gücü sayesinde hüküm sürmeye devam etti. İşkence ve korku devri başlamıştı. Şah, çoğu geleneksel Şii olan toplumu çığırından çıkaran İran'ı Batılılaştırma sürecini başlattı. 1979 yılında ayaklanan halk Şah yönetimini devirdi. Sürgündeki din adamı Ayetullah Humeyni İran'ı yönetmek için geri döndü. Beraberinde ölüm mangalarını ve kargaşa da getirdi. Kanserden ölmek üzere olan Şah, Amerika'daki bir hastaneye gönderildi. Amerika büyükelçiliğinin önünde toplanan halk Şah'ı asmak için tekrar ülkeye gönderilmesini talep ediyorlardı. "

Bu anlatımda Şah'ların ülkeyi yönetmesi olumsuz olarak gösterilir. Topraklar 2.500 yıl boyunca şahlarla yönetildi, sonra laik demokrat bir hükümet

başkanı geldi, İran'a petrol kullanımını da kazandırdı ama bu adamı devirerek yerine rahat düşkün, halkın açlığını umursamayan, eşi süt banyosu yapan yine bir şah getirildi şeklinde ifadelerle laik demokrat hükümet başkanı ile şah kıyaslanmıştır. Ve bu şah'a ilişkin olumsuzluklar anlatılmıştır. Sonra bu Şah da devrilerek yerine ölüm mangaları ve kaos getirmekle olumsuzlanan başka bir şah (Humeyni) getirildiği anlatılmıştır. Humeyni geldiğinde ise halk, daha önceleri darbe ile başlarına getirttikleri Şah'ı (Pehlevi) bu sefer idam edebilmek için geri istemektedirler şeklindeki bir anlatımla, halkın da bu yöndeki uyumsuz tavrı dile getirilmiştir.

Halk ABD büyükelçiliği önünde toplanır. Buradaki sahnelere ara ara gerçekte olan eylem görüntüleri, ya da gerçekte olduğu düşündürülen eylem görüntüleri, küçültülmüş ve çözünlüğü düşük bir kadrarla aralarda verilerek, gerçekçilik hissi güçlendirilir. Amerikan bayrağını yakan, öfke dolu bir kalabalıktan görüntüler görürüz. Sonra büyükelçilik içerisinde çalışan, insanlara yardımcı olan, örneğin birisine nereyi doldurması gerektiğini gösteren masum büyükelçilik çalışanlarını görürüz. Büyükelçilik içerisinde çalışan ve bekleyen insanlarda gelen seslerden dolayı korku hâkimdir. Filmde yakılan Amerikan bayrağı ile Amerikalıların milli duygularına saldırılarak, Amerikalı vatandaşlar için ideolojik olarak nefrete yönlendirme yapıldığı söylenebilir.

Görsel 1. Filmde Amerikan bayrağı yakılmaktadır.

ABD büyükelçiliğinin dış bahçe demir kapılarını kıran İranlılar bina çevresindeki küçük camları kırmaya sökmeye çalışırlar. Büyükelçilik binası içerisindeki bir grup ABD'li güvenlik gücü camlardan gaz bombası atarlar. Süre ilerlemesine rağmen kalabalık saldırılarına devam etmektedir. Güvenlik gücünün başındaki kişi kaskını ve yeleğini çıkararak, kapıya yönelir, dışarı çıkarak onları ikna edeceğim der. Fakat dışarı çıktığında gözleri bağlanarak kendisine işkence edilmeye başlanır. Kapıya vurarak beni içeriye alın diye bağırmağa başlar. Bu sebeple de kapılar açılır ve tüm İranlılar binaya sızar. Buradaki anlatıma bakıldığında, İranlılara güvenilmesi sonucu bina içine giriş yapıldığı görülür. Belki İranlılar yine bir şekilde içeriye girecekleri ama kendilerine öncesinde güven dolu bir hareket yapılması sonrasında İranlıların binaya girmesiyle, İranlılara yönelik yapılan güven hareketinin yanlış olduğu kanaati oluşturulur.

Görsel 2. İranlılarla konuşmak için dışarı çıkan güvenlik görevlisine işkence edilmeye başlanır.

Amerika’da durumu öğrenen bürokrasi çalışanları arasında şu şekilde diyaloglar geçer ;

- Bu adiler bize saldırırken öylece duracak mıyız?
- Mossaddegh’le ilk hamleyi biz yapmıştık.
- O laneti başa getiren Sovyetlerdi, orayı istila ettiler.
- Efendim ne bekliyordunuz ki, adamın halka zulmetmesine yardım ettik.

Başka bir yerde şu diyaloglar geçer;

- Elçiliğin ajan yuvası olduğunu düşünüyorlar.
- Öyle olmasını dilerdim. CIA’in orada üç adamı vardı, böyle birşeyin olacağını anlamamışlar mı?

Diyaloglar şu şekilde devam eder;

- Şah’ı ülkeden gönderene kadar geri çekilmeyecekler.
- O zaman uçağa koyup gönderin, adamı umursamayın.
- Adam zaten yarı ölü, kemoterapi görüyor.
- Onu ülkeye biz aldık, sorumluluğu bizde.
- Harika. Her kanserli şerefsizi ülkeye mi alıyoruz?
- Sadece bizden yana olanları. Böylece başa geçirdiğimiz tüm bu şerefsizler alaşağı edildiklerinde boğazlarının Mısırlı bir deve baytarı tarafından kesilmeyeceğini bilirler.

Burada Amerika’nın İran üzerinde kurduğu hegemonyayı, Amerikalı bürokratların kendi ağzından, göstere göstere yapmasını görüyoruz. Amerikalılar filmde bunu yaparken yine de haksız konuma düşmüyorlar. Dünyada söz sahibi olduklarını İran üzerinden gösteriyorlar. Ve bu yolla İran itibarsızlaştırılıyor. İranlıların kendi şahları sandıkları adamlar, ya ABD’nin başa getirdiği adamlar, ya da Sovyetlerin başa getirdiği adamlar olarak sunuluyor.

Tony Mendez’i evinde görürüz. Evinde uyurken tv açıktır. Kamera TV’den açılarak odayı ve uyuyan Tony Mendez’i gösterir. Açık olan TV’de haber spikeri şunları söylemektedir ; “İran devrim ordusu, Ayetullah Humeyni’nin bir düzine destekçisini öldürmekten suçlanan teröristleri ele geçirdi. Gelen bilgilere göre Humeyni’nin evindeki güvenlik önlemleri artırılmış durumda. Ayrıca Tahran’daki rehin alma eyleminin 69. gününe girildi. Rehinelerin durumu hakkında bilgi alınamıyor. 59 yaşında George Mitty, dün akşam bu ülkede vefat etti.” TV’den açılan ve bize bunları dinleterek Tony Mendez’in yüzüne gelen kamera durur. Tony Mendez gelen telefonla evden çıkar, arabasına biner ve arabada giderken radyoyu dinleriz; “İlk olarak Amerikan Büyükelçiliğinde rehin tutulanların durumunu bilmek istiyoruz. İnsanlar kendi hükümetlerinin neden çile çektiğini anlamıyorlar. Bu ülke, onların ülkeleri, kanun dışı yönetiliyor. Ve bir zamanlar elçiliğimiz olan yerde ki hapisanede neler oluyor bilemiyoruz.” Tony Mendez arabadan çıkmış ve başka bir binaya giriyor olmasına rağmen radyonun yayını kesilmez, dinlemeye devam ederiz. Tony Mendez binaya girdiğinde yine bir sesin İran’a ilişkin sunumunu duymaya başlarız. Kamera ilerlediğinde ise bunun da

TV'den geldiğini görürüz, burada da güvenlik görevlileri bu TV'yi izlemektedir. Fakat ses her yerde duyulmaktadır. Şunlar söylenmektedir; "İran'ın gösterdiği davranışlar dünya ülkelerini şoke etmiş durumda. Elçiliğimiz ele geçirilmiş durumda ve 60'dan fazla Amerikan vatandaşı rehin olarak tutulmaya devam ediyor." Tony Mendez geldiği binada ilgili kata gittiğinde de orada başka bir TV'nin sesini dinleriz; "Bu sabah itibariyle İran'daki rehine krizinde gelişme olmazken NBC'nin İran'daki durumu değişti."

Burada 4 farklı yerde, biri bittiğinde bir diğeri başlayacak şekilde kitle iletişim araçlarının yayını dinlenmektedir. Sesin hiç kesilmemesi ve her birinin benzer söylem dilini kullanması, 4 farklı yayın değil de tek bir yayınmış gibi görünmektedir. Burada medyanın tekelleşmesi ve medyanın sahiplik yapısı da görülebilir. Ve yapılan yayınlarda 'bugün de bir değişiklik olmadı, bugün 69. gündeyiz' gibi ifadelerden bu yayınların her gün düzenli olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının ideolojik söylem gücü ve etkinliği baz alınarak, filmdeki söylemin TV üzerinden de dile getirilmesi, söylemin gücünü artırmaktadır. Aktörlerin konuşmalarının yanı sıra TV'nin de söylem gücü kullanılmaktadır. Van Dijk (2003, s.63) yadsıma aslında kendini olumlu olarak sunma, kendi saygınlığını öne çıkarmadır der. Örneğin insanlar kendi hükümetlerinin neden çile çektiğini anlamıyorlar, kanun dışı yönetiliyorlar gibi ifadeleri buna yönelik vurucu söylemler olarak ele alınabilir. Yadsımanın yanı sıra, Van Dijk'in ideolojik söylem biçimi olarak sunduğu yeniden anlatımı burada görmek mümkündür. 4 farklı yerde 4 farklı ses ile bir konunun farklı cümlelerle ama yeniden anlatılarak ideolojik söylemin güçlendirildiği görülebilir.

Tony Mendez rehine olayına ilişkin hükümet yetkililerince yapılan toplantılara katıldıktan sonra arabasına geçer. Arabasına bindiğinde kitle iletişim araçlarındaki söylemler duyulmaya başlanır. "İran yönetiminin elindeki rehinelere ajan olduğuna dair yaptıkları kafa karıştırıcı açıklamalara rağmen Amerika Birleşik Devletleri hükümeti rehinelere serbest bırakılması talebinden vazgeçmiyor." Ardından ekrana İranlı bir kadının yaptığı konuşma gelir; "Sadece o hakları korumamakla kalmaz aynı zamanda tüm ülkeye şiddet hakim olur. Amerika'nın 37 senedir desteklediği bebekleri daha anne kucağındaiken öldüren bu adamın bize verilmesini talep ediyoruz." Kitle iletişim araçlarında yayınlanan konuşmalar devam eder; "Eğer Amerikan yetkilileri rehinelere kurtarmak için orduya başvurursa öğrencilerin rehinelere öldürüp elçiliği bombalayacakları söyleniyor. Amerikan halkı, İran devletine ve halkına karşı büyük bir nefret duyuyorlar." Bir başka kitle iletişim aracı sesi; "Bu karar alınmadan önce Houston'da protestolar yapıldı. İran karşıtı kişiler İran Büyükelçiliği önünde toplanarak İran bayrağını yaktılar. Göstericiler ayrıca İran'daki durumun incelenmesi sonucunda bu karara..." bu şekilde devam eder.

Filmdeki bu diyaloglar İran'a karşı nefret söylemi niteliğindedir. Amerikan halkı İran devletine ve halkına karşı büyük bir nefret duyuyor denilerek bu açıkça da dile getirilmektedir. İran bayrağının yakılması, sayılan sebeplere bakıldığında bunun meşru bir zemine oturtulmaya çalışıldığını göstermektedir. Filmde ilk olarak ABD bayrağının yakıldığını görmüştük. Daha sonra İran bayrağının yakıldığının gösterilmesi, bir oç alma ve onlar yaptığı için yapılması yönünden de meşru bir zemine oturtulmaya çalışılmaktadır.

Görsel 3. Amerikalılar tarafından İran Bayrağı yakılırken.

Kitle iletişim araçları üzerinden yapılan sunumların, seslerin, görüntülerin sesi tekrar gelmeye başlar. Kitle iletişim araçları sunumları öncesi ve aralarda İran'da rehin tutulan 6 rehinenin bu duruma ilişkin konuşmaları verilir, bir rehine; "anlamadığım şey neden şimdi yapmak zorunda oldukları adamı buraya yollayıp işkence edilip öldürülmesi için mi?". Bir TV kanalında sunucu konuğuna soru sorar; "İran'daki işkence olaylarını ilk ne zaman öğrendiniz?" "Kimse bana gelip efendim bu adam işkenceye maruz kaldı demedi." Başka bir TV'nin sunumuna geçeriz; "Enver Sedat size, bağışlayın benim değil onun sözleri, deli imam diye hitap edermiş." Bu şekilde ilerleyen TV sunumları arasında İran'da rehin olarak kalan 6 kişiyi ve konuşmalarını görürüz. Bir tanesi; "çünkü o adam barbarlığıyla ün salmıştı" der. Yemek masasında yaptıkları bu konuşmalar esnasında duydukları bir helikopter sesiyle korkarlar ve kömürlüğe saklanırlar. Tekrar TV sunumlarına devam ederiz; "bu sırada toplanan kalabalık bir İranlıyı ablukaya aldı, şahıs kendini korumaya çalışırken işte bunlar yaşandı". Dövülen İranlının görüntüleri gelir, oradaki Amerikalılar; "tekrar vur, pestili çıkana kadar vur, gir buradan, onlardan bıktık, evet, Amerika" şeklinde söylemlerde bulunmaktadır. Bir başka tv'nin sunumunu dinleriz; "Hatta bizimki gibi küçük bir yerde bile insanlar sinirli ve gergin." Bir TV'de bir okuldaki çocukla yapılan sunumu dinleriz; "O öğrencilerin orada olmasına izin vermemeliydiler. Bir kaçını vursunlar. Böylece ciddi olduğumuzu göstereyim". Bir başka Amerikalının konuşmasını dinleriz; "İnanıldığı şeyler için Vietnam'da savaşan insanlar şuan kızgın." Bir başka kişi; "Bende çok sinirliyim, kendimi network şovda bağırın adam gibi hissediyorum. Artık yetti. Gerekirse tekrar askere giderim". TV spikeri konuşur; "1980'in 16 Ocak Çarşamba gününde son gelişmeler bunlar. 50 Amerikalının İran'da alıkonuluşunun 74. günündeyiz". Buradaki söylemlere bakıldığında kitle iletişim araçlarının her gün yaptıkları yayınlarla kamuoyunu gerdiğini ve nefreti sokağa yayılacak duruma kadar ilerlettiği görülür. Ve kitle iletişim araçlarıyla yapılan sunumlarda TV sunucuları ya da uzmanlarının yanı sıra halktan insanların konuşmalarının verilmesi, İran'a yönelik oluşan söylemin gerçekliğini daha da güçlendirmektedir.

Görsel 3. Amerikalılar bir İranlı'yı linç ederken.

Tony Mendez yetkililerle görüşerek İran'daki rehinelere kurtarmak için bir film ekibi kurma fikrini anlatır. Bu fikre göre sözde Kanadalı film ekibi yeni çekecekleri bir film için İstanbul ve Mısır'da mekan araştırmalarında bulunmuş fakat gerekli egzotikliğı sağlayacak mekân henüz bulamamıştır, bu yüzden Tahran'la görüşür ve onay alınırsa mekân aramak için oraya gider. Tony Mendez'in fikri değerlendirmeye alınır, Tony gerekli çalışmaları yapmak için Hollywood'a film sektöründe çalışan arkadaşı John Chambers'in yanına gider. Chambers; "anlat bakalım" der. Tony Mendez; "kurtarma operasyonu" der. Chambers; "nereden?". Tony Mendez; "Aklına gelebilecek en boktan yerden". Time dergisinin kapağını gösterir.

Tony Mendez ve John Chambers bu durumu aralarında istişare ettikten sonra. John Chambers sahte film çekme operasyonunun bilinen ve itibar sahibi bir yapımcı tarafından sahiplenilmesi gerektiğini söyler. Fakat aynı zamanda bu yapımcı bu gizli bilgileri paylaşabilecekleri güvenilir biri olması lazımdır ve para almadan bu film çekme işini kabul etmelidir. Akıllarına gelen bir yapımcının (Lester) evine geçerler ve konuşmaya başlarlar. Yapımcı şunları söyler; "yani altı kişi kaçak bir şekilde, gün boyunca Amerika'ya lanet yağdırıp ölüm tezahüratları yapılan bir yerde saklanıyorlar. Bir hafta içinde film seti hazırlamak istiyorsunuz. Yaşamın yalan üzerine kurulu olduğu Hollywood'a yalan söylemek istiyorsunuz. Sonra da bu James Bond (Tony Mendez'i göstererek) zevk için CIA ajanı öldürülecek bir ülkeye sızacak siz de herkesin gözü üzerinizdeyken bu operasyonu yapacaksınız". Tony Mendez; "ayrıca havaalanında 100 kadar gerilla var". Lester; "bakın size şunu söyleyeyim askerdeki intihar görevlerinden sağ çıkma şansımız bundan daha fazlaydı". Hizmetli gelir; "Efendim araba geldi". Lester ayağa kalkar. Chambers odada açık olan ve İran rehine olaylarını veren TV'yi göstererek şunu söyler; "Lester, bütün bu karmaşa sadece ilgi toplasın diye mi çekildi sanıyorsun?". Lester; "tonla reyting topluyorlar bu çok açık". O esnada TV'ye bakarlar, tv'de bayrak yakan bir adamın gözlerini bağlayan ve nutuk atan İranlılar gösterilmektedir. Ardından gözler bu işi kabul edip etmeyeceği hususunda Lester'in üzerindedir. Lester; "Senaryoya ihtiyacımız olacak" diyerek işi kabul ettiğini ifade eder. Ardından kara çarşafli eli tüfekli İranlı kadınlar gösterilir. Ülkedeki kaosa ilişkin görüntüler tekrar ekrana gelir.

Bu sahnelerde Tony Mendez, John Chambers'ın yanına gittiğinde İran'ı tarif etmek için aklına gelebilecek en boktan yerde dedikten sonra orada bulunan bir derginin kapağını Chambers'a uzatması. Ve birlikte Lester'in yanına gittiklerinde orada hali hazırda açık olan TV'de İran'ın yine olumsuz sunumunun yapılıyor olmasına baktığımızda yine kitle iletişim araçlarının (dergi, televizyon) insanların yaşam alanı içine ne denli nüfuz ettiği görülmektedir.

Görsel 4. Chambers ve Mendez, Lester ile görüşürken arkalarındaki Tv'de İran görüntüleri verilmektedir.

Tony, Chambers ve Lester sahte film için ofis tutarlar, senaryoyu belirlerler, afiş hazırlarlar. Fakat Tony, 6 kişinin hayatının bu filme bağlı olduğunu söyler, o yüzden daha inandırıcı olmalı der. Chambers; "geçmişte Rock Hudson'la bir filmde çalışmışım, eğer bir yalanı satmak istiyorsan..." Lester devam ettirir; "...

gazetecileri buna ikna etmelisin derdi". Bu sözlerden sonra bir basın konferansı düzenlerler, basın konferansı sonrası kostümlerini giyen oyuncular senaryo okuması yapacaktır. Basın konferansı ve kokteylin verildiği yerde kamera bir garsonun arkasından mutfağa ilerler. Filmin canlı ve kırmızı renklerinin yerine soğuk mavi renkler hâkim olur ve salonun neşeli müziği değişir. Mutfaktaki TV'de konuşan İranlı bir kadın vardır, şunları söylemektedir; "burada çalışan kişiler diplomat değildirler. Ayetullah Humeyni'ye göre bu insanların diplomat olduklarını kanıtlayan hiç bir delile rastlanmamıştır. Bulunan tüm deliller, bu insanların ajan olduklarını göstermektedir. Esirgeyen ve bağışlayan Allah adına bu mesajı dünyayı bilgilendirmek için gönderiyoruz. Amerika'nın yapmış olduğu nefret dolu işleri ifşa etmek istiyoruz." Bu TV konuşması esnasında bu konuşmayı izleyen Tony Mendez'in istihbarat ekibini görürüz. Ve ardından sahte film çalışmalarını görürüz.

Burada bir yalanı satmak için gazetecilerin ikna edilmesi gerektiği sözü önemlidir. Çünkü bu filmde genel olarak kitle iletişim araçları üzerinden İran'ın olumsuzluğu verilmektedir. Eğer gazete de kitle iletişim aracı olması yönüyle, ikna ile yalanları satabilen bir organsa. Bu İran'a yönelik olumsuz yayın yapan diğer kitle iletişim araçları için de geçerlidir. Burada mutfakta yayın yapan İranlı rehinelere durumunun anlatıldığı yayınların verilmesi ve ardışık olarak film çalışmalarının verilmesi de önemlidir. Tony, Chambers ve Lester ülkesi için çalışan kahramanlar olarak görünmektedir. Sahte film operasyonunun tutması gerekmektedir. Arada TV üzerinden verilen İran sunumları gösterilerek, bu sahte filmin yapılmasının ne kadar gerekli ve hayati olduğu hatırlatılmaktadır. Böylelikle izleyici de bu sahte filmin tutmasını istemekte ve arzulamaktadır.

Film senaryo okumalarından bir cümle verilirken, bir yandan da kitle iletişim aracı TV üzerindeki yayınlarda bir cümle verilmektedir. Adeta bir yarış başlamış gibidir. Yukarıda en son verdiğimiz İranlı kadının söylediklerinden sonra, senaryo okumalarından diyaloglar oyuncuların ağzından verilir; "dünyamız değişti bu galaksideki umut ışıkları uzun zaman önce söndü", "gemi geri dönüyor", "iticileri ateşleyin". Ardından TV sunumu gelir; "o güçteki yer çekiminin herkesi öldüreceğini söylüyor", "bu tamamen adaletsizliktir", ABD başkanının konuşmasından bölümler verilir; "onlar ve diğer herkes bilmelidir ki Amerika Birleşik Devletleri hiç bir şantaja veya uluslararası terör olayına izin vermeyecektir". Ardından film senaryo okumalarından konuşmalar gösterilir; "efendim yere çakılacağız, yeterli zamanımız yok". Ardından tekrar TV üzerinden sunumlar verilir; "büyük petrol şirketleri kapitalistler tarafından kontrol edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri bir devrim hareketine terörist eylem demektedir. Ancak kendi hükümetleri ve CIA, tüm zamanların en büyük teröristleridir." Ardından film senaryo okumalarından diyaloglar gösterilir; "onun gemisini bulursak, kurtulma şansını da bulmuş oluruz, argo için umutlarımızı hiçe saydım, kahramanıma, kocama yalan söyledim". Ardından TV sunumlarından İranlı kadının konuşması verilmeye devam eder; "yargılamalara başlayıp hükümleri vereceğiz". ABD tv yayınından bir ses verilir; "bu sonsuz nefret karmaşasının ne zaman ve nasıl sonlanacağını merak ediyoruz. Bizden ne istiyorlar. Söylenenlere göre soru'nun 'ne' değil 'kim' olarak sorulması gerekiyor. Bu sorunun cevabı açık eski şahı istiyorlar", "onların insan haklarından bahsetmeleri utanç verici bir durumdur, Carter yönetimi en kötü suçluları oraya koymuştur", "adam neden orada tutuluyor hayatı için mi?", "şah dönene kadar rehinelere burada kalacak", "şuan New York Şehir Hastanesi'nde tutulan Şah ülkeden gönderilip İran dışındaki bir yere yollanırsa rehinelere en kötü yaptırımlarla karşılaşacaklardır." Bu söylemler esnasında İran'da yapılan işkencelerden görüntüler verilir. Ardından tekrar film senaryosunun okunduğu kısma geçeriz; "karakter gemiden dışarı çıkar, elinde tek bir kırmızı çiçek tutuyordur, çöldeki gemi enkazına doğru gider ve ekran kararır, son".

Tony Mendez İran'a gitmek için bürodan amiriyle havaalanına gelir. Orada geçen diyaloglarda amirine; "yanıma hapisanede okuyacak birkaç kitap almalıyım" der, arkadaşı; "boşver, hapisaneye düşmeden önce seni

öldüreceklerdir” der. İran’da ki rehinelere kendi aralarında konuşurken; “sanırım burada öleceğiz” şeklinde bir diyalog geçer. Bir rehine camdan baktığında üç İran askerinin bir sivil sokak ortasına öldürdüğünü görür. Tony Mendez İran’a geçmek için İstanbul’a gelir, burada bir ajanla görüşürlerken ajan kendisine şöyle bir cümle söyler; “en azından sonra yakalanırsan, sana işkence ederlerken kafalarını karıştırmış olursun”. ABD’de Tony Mendez’in çalıştığı ofiste iki yetkili konuşurlarken biri diğerine şunu söyler; “onlara ulaşip (rehinelere) o cehennemden çıkarsanız iyi olur”. Rehinelere Tony Mendez’e şu cümleleri söyler; “şansımızın rakamsal olarak değeri nedir? yüzde 30 ihtimalle halk önünde idam mı ediliriz?” , “sahte mahkemeler kuruyorlar, adamları sırf defterlerinde Amerikan isimleri var diye vuruyorlar”. Tony Mendez ABD’de bulunan ofis amiri ile telefonda konuşurken şunu söyler; “olmaz dersem kaldığımız yeri basıp herkesin kafasına silah dayarlar, işkenceye maruz kaldıklarında verdiğimiz gizli kimliklerin ne kadar dayanacağını sanıyorsun”. Rehinelere arasında şu diyaloglar geçer; “sen hangi dünyada yaşıyorsun?”, “hangi dünyada mı yaşıyorum, insanları sokağın ortasında vinçle astıkları dünyada Bob”.

Burada İran’ın karakterlerin söylemleri ve görüntüler üzerinden tanımlanmasını görüyoruz. Van Dijk (2003, s.59) tanım düzeyinin ideolojik bir söylem yapısı olduğunu belirtir. Konu seçiminden sonra, zihinsel modelin gerçekleştirilmesi için bir olay hakkında az ya da çok bilgi vererek, detaya inerek ya da inmeyerek tanımlama yapılır. Sürekli olarak, adaletin olmadığı, mahkemelerin sahte olduğu, işkencenin olduğu, önyargının olduğu, insan haklarına saygı duyulmadığı vurgusu yapılarak İran tanımlanmaktadır.

Görsel 6. İran’da insanlar sokak ortasında vinçle asılıdır, diğer insanlar buna aldırmadan günlük rutinlerine devam ederler.

Tony Mendez rehinelere birlikte İran’dan çıkar. Film biter. Film bitiminde ekranda şu yazılar verilir; “İran’daki rehine krizi 20 Ocak 1980’de rehinelere serbest bırakılmasıyla sona erdi. 444 günlük esaret yaşadılar. CIA altı kişinin Tahran’daki elçilikten kurtarılmasına katkıda bulundu. Günümüzde bile bu operasyon, devletler arası işbirliğine örnek olarak gösterilmektedir. İran’da yaşananlardan sonra tüm rehinelere Amerikan Dış İlişkiler Servisi’nde çalışmaya devam ettiler. Oscar ödüllü John Chambers, CIA tarafından bir sivilin alabileceği en yüksek madalya olan “istihbarat madalyası”na layık görüldü. Mendez ve Chambers ölene kadar arkadaş kaldılar. 1997 yılında Başkan Clinton’un Argo operasyonunun gizliliğini bozmasıyla, “istihbarat madalyası” Tony Mendez’e iade edildi. Mendez halen Maryland kırsalında yaşıyor”.

Filmin bitiş jeneriğinde filmdeki oyuncular ile gerçekte bu olaya maruz kalan kişilerin fotoğrafları ve o döneme dair belgeler birlikte verilir. Vinçle asılan adam, eli silahlı kadınlar ve benzeri fotoğraf kareleri, orijinalleriyle beraber jenerikte yer alır. Film jeneriği biterken Amerikan Başkanı Jimmy Carter’ın ses kaydı girer, Carter şunları söylemektedir; “Bildiğiniz gibi oraya film çekme bahanesiyle gitmişlerdi. Ama bu planın başarısız olma olasılığı çok yüksekti. Operasyon başarılı olduktan sonra Başkanlık koltuğunda oturduğum ve halktan olumlu tepki görebileceğim için hikâyeyi halka açıklamak oldukça cazip geliyordu ama bunu bir

sır olarak sakladık. Tony Mendez'in CIA'le olan ilişkisi kendisi emekli olduktan sonra tamamen koptu. Kendisi şimdiye kadar yaşamış en önemli 50 CIA ajanından birisidir. Sonunda bütün rehinelere evlerine sağ salim getirmeyi başardık bunu yaparken de ülkemizin bütünlüğünü barışı bozmadan yükseltmiş olduk”.

Argo filminde şiddet, saldırganlık ve düşmanlık tüm İranlılara genellenmektedir. Sorun İran hükümeti, polisi ve yetkilileriyle sınırlanmıyor yine tüm İranlıları kapsayacak şekilde genellenmektedir. Filmde çok düşük düzeyde bile olsa sempati uyandırabilecek tek bir İranlı bile bulunmamaktadır. İranlılar temelde bağırıp çağırın, kendinden geçmiş insan kalabalığı olarak sunulmaktadır. Onlar arabalara ve binalara saldıran, masum insanlara vuran, bıçaklayan, bayrakları yakan, çocukları istismar eden insanlar olarak görülmektedir. Aynı zamanda onlar korkutucu, güvenilmez, genel olarak şiddet yanlısı ve sadisttirler (Mousavi, 2013, s.83).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sinema hiç şüphe yok ki, toplumsal olayları ve mekanları anlamının ve analiz etmenin hem sanatsal hem de entellektüel yoludur (Demir, 2016: 2). Bu bağlamda, bu makalede ideoloji kuramsal çerçevesinde Operasyon Argo filminde terörizmin nasıl sunulduğu Van Dijk'in söylem analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İncelenen film 11 Eylül saldırıları sonrası döneme aittir. Yüksek izlenme oranına sahip, Oscar ödülleri en iyi kurgu, en iyi uyarılma senaryo ve en iyi film ödülleri almıştır, Hollywood Sineması'nın ve ABD'nin ideolojik söylemini yansıtan bir filmidir. Film; Müslüman bir ülkede İran'da geçmektedir. Bu ülke oluşturulduğu konu, hikâye, olay, örnekler, aktörler ve söylemler üzerinden terörist algısı oluşturacak şekilde sunulmaktadır.

George W. Bush 11 Eylül Saldırıları sonrasında terör üzerine savaş adı altında bir politika başlattı. 11 Eylül Saldırıları sonrasındaki süreçte ABD; Irak ve Afganistan topraklarını işgal etti. Bunları yaparken gerek kendi kamuoyunun, gerekse diğer dünya ülkelerinin sesi çıkmamaktadır. Bunda en büyük etken Amerikan Hükümeti'nin kullandığı siyasi dil ve politikadır. Bu siyasi dil ve politikanın en iyi iletim aracı ise medyadır. Sinema da medya unsuru olması sebebiyle, bu bağlamda politikadan ayrı düşünülemez. Dolaylı yoldan; eğer bu filmler, bu ülkelere yönelik olarak terörist algısı oluşturuyor veya bu algıyı güçlendiriyorsa; bu ülkelere yönelik ABD'nin askeri müdahalelerine de meşruluk kazandırarak, kamuoyundan ve dünya ülkelerinden ses çıkarmaması faktörüne de yüksek oranda hizmet etmektedir.

Medya yoluyla ve araştırmacıların ifadeleriyle edinilen bilgilerde; ABD'nin bu ülkelere girerek asker ve sivilleri katlettiği bilinmektedir. Bu meşruiyetin kazandırılmasına hizmet etmesi bakımından Amerikan Sineması da dolaylı yoldan katliam unsurlarından biri olmaktadır. Sinemanın gelişmiş söylem gücü, kitlelere ulaşabilmesi, dramatik etki oluşturabilmesi, istenen konunun istenen şekilde ele alınabilmesi ve kitlelerin ideolojik tutumunu belirlemesi ABD politikaları ile paralel hareket edecek şekilde kullanılmaktadır.

İncelenen filmde kültür endüstrisinin izleri görülmektedir. Filmler dünyaya pazarlanabiliyor olması sebebiyle başlı başına bir kültür ürünü olduğu gibi, filmler içerisinde başka ülkelerde geçen hikâyelerde, o ülkelere hizmet alımı yapılan Amerikan ürünleri yerleştirilerek de kültür endüstrisi yapılmaktadır. Argo filminde İran'a Kanadalı ekibin bir Hollywood filmi yapmak için gitmesi ve anca bu yolla güvenilir görülmelerinin ve operasyonu başarılı ile bitirmelerinin sağlanması dahi, Amerikan film üretiminin olumsal sunumu olması yönünden kültür endüstrisine hizmet sağlamaktadır.

İncelenen filmde İran'da rehin tutulan ABD'li büyükelçilik çalışanlarının kurtarılma hikâyesi anlatılmaktadır. İran'da anlatılan hikâyede ABD askerinin bizzat müdahale yapmadığı, ABD hükümetinden CIA müdahalesiyle kurtarılan rehinelere vardır. Filmde CIA operasyonu bir yerde iptal edilir ve hava saldırısının yapılacağı ifade edilir. Bunun da olası meşruiyet biçimi sunulur fakat askeri

müdahale yapılmaz. Film içerisinde dahi yer alan bilgilere göre, ABD'nin kendisinin seçtiği, yıllarca İran'ın yönetilmesine aracılık ettiği ve devrildikten sonra da kendi ülkesinde sakladığı Şah sebebiyle rehine krizi yaşanmıştır. Bu filmde sadece rehine kurtarma operasyonu anlatılır ve bunun sebebi olarak ise İran'a meşruiyet kazandırmayacak bir gerekçe üzerinden hikâye sunulur.

Film ABD karşısındaki toplum ve kişileri kimliksizleştirmektedir ve ötekileştirmektedir. Özellikle biz ve onlar karşıtlığı oluşturma çabası içerisine girmektedir. Bunların yapılması ötekinin olumsuzlanması ve 'biz' tarafının olumlanması sürecini hızlandırmakta ve kolaylaştırmaktadır. 11 Eylül Saldırıları sonrası bu yönde filmlerin üretilmesi, Amerikan Hükümetinin söylem dilini bu yönde kullanması, yani İslam ülkelerinin terörizm algısı oluşturacak şekilde sunulması, bu ülkelere ve Müslümanlara yönelik ötekileştirme sürecini, nefret oluşturma sürecini de başlatmıştır. Bu ülkelerin her birinin İslam dinine mensup olması, terörizmin İslam'la ilişkilendirilmesini güçlendirmiştir. Terörizmle ilişkilendirilen ülkeler içinde olmayan ülkeler, din yönüyle İslam'la ilişkili olmaları sebebiyle bir şekilde bu silsilenin içinde gibi görünmektedir. İslam dinine mensup her kişiye, terörizm algısına sahip bir dinin mensubu olarak görülebilme tehlikesi yaşatılmaktadır.

Sonuç olarak bu film ABD'nin ideolojik ve politik söylemini aktaran, ABD'nin hegemonik inşasının dünya üzerinde kurulmasını sağlayan bir filmidir. Bu film yoluyla bir İslam Ülkesi ve Müslümanlar terörist algısı oluşturacak biçimde sunulmaktadır. ABD'nin askeri müdahalelerine meşruiyet kazandırmaktadır. 11 Eylül Saldırıları ABD'nin terörle savaş maskesi altında her ülkeye rahatça girebilmesine meşruiyet kazandıran bir olaya dönüşmüştür. Somut olaylar kullanılarak, kitle iletişim araçları ve hükümetin söylemi aynı paralelde ilerleyerek, ABD hegemonyasına ve ötekileştirmesine hizmet etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, Z. (2009). Önsöz. Terör ve Medya (Bilgilendirme Toplantısı ve Yayın) (içerisinde). RTÜK Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını. Ankara
- Althusser, L. (2008). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. İthaki Yayınları. İstanbul
- Boggs, C. & Pollard, T. (2006). Hollywood and the Spectacle of Terrorism. New Political Science. Volume: 28. Number :3. September 2006. 335-351. Natioanal University Published.
- Çitlioğlu, E. (2005). Gri Tehdit Terörizm. Ümit Yayıncılık. Ankara
- Çora, N. (2000). Uluslararası Terörizm ve Failleri. Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Demir, S. T. (2014) 'The City on Screen: A Methodological Approach on Cinematic City Studies', CINEJ Journal, Volume 4.1: 21-36.
- Demir, S. T. (2016) 'Cine-Anthology of Hotels as a Place of Time and Death', Humanities, 5, 15.
- Demir, T. & Aşan, N. (2014). "Hollywood Kamerasında İslam'ın Ötekileştirilmesi". Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume. 9/5 Spring 2014. Ss. 741-748. Ankara
- Dijk, Teun V. (2003). "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım". Söylem ve İdeoloji Mitoloji, Din, İdeoloji (içerisinde). Ss. 13-113. Hazırlayan Barış Çoban, Zeynep Özarslan. Su Yayınevi. İstanbul.
- Dijk, Teun V. (2005). "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları" Medya, İktidar, İdeoloji(içinde). Der. ve Çev. Mehmet Küçük. Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara
- Eagleton, T. (2011). İdeoloji. Ayrıntı Yayınları. Ankara
- Erdoğan, İ. & Alemdar, K. (2010). Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi. Erk Yayıncılık. Ankara

- Forgacs, D. & NowellSmith, G. (2012). "Gazetecilik". Gramsci Kitabı Seçme Yazılar 1916-1935 (içinde). Ss. 471-487. Haz. David Forgacs. Çev. İbrahim Yıldız. Dipnot Yayınları. Ankara
- Göksu, T. & Bilgiç, K. (2010). "Kentleşme ve Göçün Teröre Etkisi". Terörün Sosyal Psikolojisi (içinde). Polis Akademisi Yayınları. Ankara
- Güngör, N. (2011). İletişim Kuramlar Yaklaşımlar. Siyasal Kitabevi. Ankara
- Güngör, S. (2001). "Althusser'de İdeoloji Kavramı". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (içinde). Cilt 6. Ss. 221-231
- Hall, S. (2005). "Kültür, Medya ve "İdeolojik Etki"" Medya, İktidar, İdeoloji (içinde). Der. ve Çev. Mehmet Küçük. Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara
- Miller, T. & Govil, N. & McMurria, J. & Maxwell, R. & Wang, T. (2012). Küresel Hollywood. Doruk Yayınevi. İstanbul
- Mousavi, Sadat N. (2013). Neo-Orientalist Perspective on İnan, İndia, and East: Case Study of Oscar Winners Argo, Slumdog Millionaire and Avatar. Iranian Review of Foreign Affairs, Vol. 4. No. 1. Spring 2013. Ss. 77-104
- Nelson, J. S.(2003). Four Forms for Terrorism : Horror, Dystopia, Thriller, and Noir. Poroi Volume 2. Issue 1 (2003). 79-107. University of Iowa
- Ryan, M. & Kellner, D. (2010). Politik Kamera Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası. Ayrıntı Yayınları. İstanbul
- Scognamillo, G. (1994). Amerikan Sineması. Ağaç Yayıncılık. İstanbul.
- Tophoven, R. (1993). Günümüzde Gerilla ve Terörizm, Şiddet Yoluyla Politika. Çeviri Eşref Bengi Özbilen. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Basımı. İstanbul
- Valantin, J. (2006). Küresel Stratejinin Üç Aktörü : Hollywood, Pentagon ve Washington. Babıali Kültür Yayıncılığı. İstanbul
- Volkan, V. (2010). "Büyük Grup Kimliği ve Şiddet". Terörün Sosyal Psikolojisi (içinde). Polis Akademisi Yayınları. Ankara
- Williams, R. (1990). Marksizm ve Edebiyat. Adam Yayınları. İstanbul
- Yiğit, Y. (2008). Din, Anarşi ve Terör. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. Ankara.
- <http://www.timeturk.com/tr/2013/03/14/oscar-odullu-argo-ya-iran-dan-sert-tepki.html> "Oscar Ödüllü Argo'ya İnan'dan Sert Tepki" Erişim: 19.06.2015